

Ekonomija i društvo

Kao što bezvjerac čeka čudo

Hrvatska ima tek mali broj ekonomskih teoretičara koji zagovaraju efikasnost, a političara kojima je stalo do pravednosti i poštenja još je manje

Piše Katarina Ott

ravnateljica Instituta za javne financije

Ekonomskim je teoretičarima po definiciji i po obrazovanju imanentno bavljenje efikasnošću gospodarstva, a samim time i društva. Političarima bi trebalo biti imanentno zagovaranje pravednosti i poštenja u društvu, pa samim time i u gospodarstvu. Ako u Hrvatskoj i postoji tek mali broj ekonomskih teoretičara koji zagovaraju efikasnost, političara kojima je stalo do pravednosti i poštenja ima još i manje.

Kako je efikasnost teško postići bez pravednosti i poštenja jer nepravde i nepoštenje stvaraju visoke transakcijske troškove, imaju li hrvatsko gospodarstvo i društvo šanse za bolji ekonomski razvoj, rast i blagostanje stanovništva?

U svakom društvu postoje formalne institucije (zakoni i propisi) i neformalne institucije (običaji i norme ponašanja) koje utječu na efikasnost, pri čemu su neformalne često i važnije od formalnih. Institucije u tom kontekstu nisu neke javne ustanove nego društvena ograničenja ponašanju pojedinca u rasponu od ustava do društvenih normi. Postoje, naravno, i brojni ekonomski teoretičari koji se institucijama bave (npr. D. North, R. Coase, pa i najsvježiji nobelovci E. Ostrom i O. E. Williamson).

Razvijeni su i pravci koji se zovu ekonomika institucija, institucionalizam i/ili neoinstitucionalizam. Riječ je prije svega o ekonomskoj znanosti, ali sljedbenici kombiniraju i pravo, organizacijsku teoriju, političku

znanost, sociologiju i antropologiju za razumijevanje institucija društvenog, političkog i poslovnog života. Bit je u objašnjavanju institucija - kako nastaju, čemu služe, kako se mijenjaju, treba li ih, kada i kako reformirati. Bezbroj je istraživanja koja potvrđuju da je kvaliteta institucija presudna za ostvarivanje ekonomskog razvoja i rasta.

Važne su institucije

Poruka je knjige *Institutions, Development, and Economic Growth* koju su uredili S. Eicher i C. García-Peñalosa, nastale pod dojmom niza neuspjelih tranzicijskih eksperimenata tijekom 1990-ih, da čak i kad postoje osnovni preduvjeti za razvoj oni ne mogu isporučiti željeni životni standard ako nema institucija koje dobro funkcioniraju i koje će podržati i omogućiti ekonomske poticaje.

U jednom od članaka u toj knjizi M. Cervellati, P. Fortunato i U. Sunde naglašavaju kako političke institucije utječu na ekonomski razvoj, a ekonomski razvoj pak utječe na političke institucije. Ekonomski razvoj k tome povećava vjerojatnost tranzicije od oligarhije prema demokraciji, a demokracije obično pružaju efikasnije javne politike i veću preraspodjelu dohotka.

S. Eicher, C. García-Peñalosa i U. Teksoz tvrde da je u zemljama sa slabim institucijama ljudski kapital ključan za razvoj, a M. Iyigun i D. Rodrik koncentriraju se na odnos poduzetništva i reformi pa tvrde kako je nedovoljna razina poduzetništva krivac za niske stope rasta, a temeljite institucionalne reforme mogu bitno utjecati na strukturu nagrađivanja i potaknuti poduzetništvo.

Ukratko, neophodne su reforme institucija tako da omogućе bolji sustav nagrađivanja, poduzetništvo i obrazovanje, što sve može potaknuti demokratizaciju, efikasnije javne politike i veću preraspodjelu dohotka.

Kao pokazatelji uspješnosti institucija često se uzimaju razni međunarodno usporedivi pokazatelji kao što su sloboda poduzetništva, sloboda medija, konkurentnost ili korupcija (npr. S. Pejovich u *From socialism to socialism: A property rights analysis of the transition in Europe*). Kakva je sudbina države koja na svim tim međunarodnim ljestvicama stoji dosta loše, često i bitno lošije od zemalja za koje naši građani misle da su zao stalije od Hrvatske?

Može li se išta "preko noći" promijeniti?

Povijest je prepuna primjera često intelektualnih elita koje su ih - nezadovoljne institucijama - s najboljim namjerama pokušavale promijeniti, ali to je uvijek završavalo nesretno, s raznim totalitarnim, autoritarnim i diktatorskim vlastima s jedne i otuđenim stanovništvom s druge strane.

Kako doći do neophodne ravnoteže, tj. promjene institucija u smjeru koji će poticati ekonomski razvoj, rast i blagostanje, a neće otuđivati građane?

Mogu li političari u vladi, parlamentu, političkim strankama, kako na nacionalnoj tako i na lokalnim razinama, provoditi ekonomske programe koji nisu u skladu ni s moralnim likom i djelom njih samih, ni s navikama, željama i htijenjima stanovništva?

Pripovijest o moralistu

Iako se ekonomskim teoretičarima zna prigovarati kako su skloni tehničkom pristupu koji je otuđen od društvene stvarnosti, ekonomski programi i reforme jesu prije svega tehnički potezi. Pomicanje dobne granice umirovljenja, promjene poreznih stopa i razreda, redefiniranje javnog sektora, promjene radnog zakonodavstva i slične mjere zaista su - čista tehnika. Uostalom, takve mjere se provode i u drugim zemljama, pa to ne bi trebalo biti nemoguće ni u Hrvatskoj.

Tehničke promjene, naravno, zahtijevaju okruženje u kojemu se mogu provesti - razumijevanje, volju, želju i spremnost svih sudionika u društvu. Hrvatsko je društvo, nažalost, sklono održavanju *statusa quo*.

Riječ je o očuvanju čitavog niza stečenih pozicija: od onih koji su se okoristili saborskim mirovinama od preko 9 tisuća kuna do onih koji se u punoj radnoj snazi zadovoljavaju s kojih tisuću kuna mirovine jer ionako žive od nekih drugih, poreznim vlastima neprijavljenih prihoda; od onih koji često formalno legalnim putem izvlače enormne iznose iz javnih poduzeća do onih koji primaju minimalnu plaću, a zapravo su nepotrebni u tim istim javnim poduzećima.

Obračun s tzv. krupnom korupcijom relativno je lak, ali istiskivanje korumpiranog načina mišljenja gotovo je nemoguće. Država neće propasti, ali neće biti ni krupnih pomaka prema višim stopama razvoja, rasta i blagostanja

Nitko od tih čuvara stečenih pozicija ne želi promjene. I upravo tu, u skrivenoj korumpiranosti sustavom koji to omogućuje, a kojega čine i formalne i neformalne institucije, leže problemi ovog društva.

Obračun s tzv. krupnom korupcijom relativno je lak, ali istiskivanje korumpiranog načina mišljenja gotovo je nemoguće. I iako država naravno neće ni bankrotirati ni propasti, krupnih pomaka prema višim stopama razvoja, rasta i blagostanja neće biti.

Neformalne institucije mijenjaju se vrlo sporo, a brzina promjena formalnih institucija ovisit će isključivo o pritiscima Europske unije. Dok se to ne ostvari možemo se samo povoditi za E. Kästnerom koji je u knjizi *Fabijan - pripovijest o moralistu* napisao: "Čekam na pobjedu pristojnosti, a onda bih se mogao staviti na raspolaganje. Ali ja čekam na to kao bezvjerac na čudo." ■

e-shop

Besplatna dostava

Mogućnost plaćanja kreditnim i debitnim karticama

Besplatni telefon 0800 22 95

e-mail: prodaja@bankamagazine.hr

shop.bankamagazine.hr

KLUBANKA

10%

popusta za članove Kluba Banka

Posebna ponuda!

Kupite knjige u vrijednosti većoj od 1000 kn i poklanjamo vam godišnju pretplatu na *Banku*

www.banka.hr